

Marcin Żukowski

"Tacy byli" : pracownicy polityczni KW PZPR w Gdańsku w latach 1978–1979

Komunizm: system – ludzie – dokumentacja 3, 207-219

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marcin Żukowski

Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku

„Tacy byli”. Pracownicy polityczni KW PZPR w Gdańsku w latach 1978–1979

Zapisy Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL) i statutu polskiej partii władzy głosiły, że Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (PZPR) była „przewodnią” („kierowniczą”) siłą polityczną PRL¹. Sprostanie tak ambitnemu zadaniu nie było łatwe i – podobnie jak w innych państwach socjalistycznych - wymagało sprawnie pracujących kadr. Najważniejszą rolę odgrywali pracownicy polityczni stanowiący część „partii wewnętrznej” PZPR². Aparat - jak mówiono i pisano o etatowych pracownikach politycznych – już od wielu lat jest przedmiotem badań naukowych³.

Prezentowany dokument stanowi przyczynek do dyskusji na temat sytuacji wewnętrznej w PZPR ze szczególnym uwzględnie-

¹ Dz.U. 1976 Nr 7, poz. 36, *Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej* (art. 3 pkt 1); *Statut Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej*, Warszawa 1977, s. 10.

²Na etatach zatrudniano pracowników politycznych (m.in. sekretarze, kierownicy wydziałów, inspektorzy) oraz pracowników technicznych (m.in. maszynistki, kierowcy). Część pracowników politycznych na niższych szczeblach partyjnej hierarchii otrzymywała ryczałty. Istniała także grupa nieetatowych instruktorów, prelegentów, wizytatorów, wykładowców szkolenia partyjnego; J. Drygalski, J. Kwaśniewski, *(Nie)realny socjalizm*, Warszawa 1992, s. 318.

³ Zob. np. (tam dalsza literatura przedmiotu): B. Dymek, *Pracownicy etatowi Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej 1948–1954* [w:] „Z pola walki” 1983, nr 3–4, s. 73–75; P. G. Lewis, *The Polish party Apparatus: Changes in Provincial First Secretaries, 1975–1984* [w:] “Soviet Studies” 1986, nr 3, s. 369–386; C. A. Meerridale, *The communist party in Moscow 1925–1932*, Birmingham 1987, s. 147–175; S. Wolle, *Wspaniały świat dyktatury. Codziennosc i wladza w NRD 1971–1989*, Warszawa 2003, s. 144–154; A. Paczkowski, *System nomenklatury* [w:] *Centrum wladzy w Polsce 1948–1970*, red. A. Paczkowski, Warszawa 2003, s. 115–139; A. Friszke, *Próba portretu zbiorowego aparatu partyjnego* [w:] *PZPR jako machina wladzy*, red. D. Stola i K. Persak, Warszawa 2012, s. 55–74; M. Szumiło, *Kierownictwo Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w latach 1986–1990. Szkic do portretu* [w:] „Pamięć i Sprawiedliwość” 2011, nr 2, s. 129–149; M. Żukowski, *Wybrane aspekty dotyczące PZPR w latach 1948–1990 (liczebność, skład społeczny, dewizowe składki członkowskie i nomenklatura kadr* [w:] „Komunizm: system-ludzie-dokumentacja” 2013, nr 2, s. 123–140.

niem aparatu politycznego KW w Gdańsku. Wybrany okres nie jest przypadkowy. Chciałem zwrócić uwagę na to, w jakiej „kondycji” byli etatowi pracownicy partii, gdy ta znajdowała się w swojej „najwyższej formie”. Były to ostatnie miesiące ustabilizowanej i tak korzystnej politycznie dla PZPR sytuacji w dziejach PRL. Zaledwie rok po opracowaniu tego materiału na scenie politycznej pojawiła się „Solidarność”. W 1981 r. rozpoczęła się wojna „polsko-jaruzelska” (określenie Andrzeja Paczkowskiego). W wyniku tych wydarzeń doszło do wielkiej fluktuacji kadr w aparacie PZPR⁴. W mojej ocenie dokument zawiera istotne i rzeczowe informacje. Ważne jest również to, że nie jest przesączony nowomową i nadmiernym „urzędowym” optymizmem. Pewne rytualne dla urzędników partii sformułowania pojawiają się tylko w końcowej części dokumentu opracowanego w Wydziale Kadr KW PZPR w Gdańsku. Zaletą opracowania jest jego lapidarność i dążenie do zaprezentowania jak najbardziej konkretnych informacji.

Na przełomie lat 70. i 80. gdańska organizacja partyjna liczyła około 102 000 osób, a PZPR w skali kraju około 3 000 000 ludzi (w 1980 r. około milion z nich przeszło do „Solidarności”). W 1979 r. w Komitecie Wojewódzkim PZPR w Gdańsku zatrudniano na etatach politycznych 248 osób. W grupie tej zawierała się również „nomenklatura nomenklatury” tj. stanowiska, które formalnie według statutu były wybieralne⁵. Pracowali w 85 komitetach rozsiadanych w całym województwie⁶. Nie wykorzystywano pełnej puli etatów przyznawanych przez Komitet Centralny (264 etaty). Ówczesny poziom zatrudnienia nie odbiegał od „normy”, a fakt niewykorzystywania wszystkich przyznanych etatów wpisywał się w stałą tendencję w polityce zatrudnienia tego ugrupowania. W PZPR nigdy nie udało się osiągnąć stanu pełnego zatrudnienia. Opierając się na innych dokumentach z tamtego czasu można zweryfikować podawane w „Ocenie pracowników” dane. W grudniu 1979 r. zatrudniano 222 pracowników politycznych (408 wraz z pracownikami technicznymi). Aparat polityczny stanowił, więc ponad połowę ogólnie zatrudnionych (54,4%). Natomiast w roku 1980 w KW nad Motławą zatrudniano 259 pracowników politycznych (409 osób w obu grupach)⁷.

⁴ W ciągu 10 miesięcy od Sierpnia '80 zmieniono aż 88% I sekretarzy KW PZPR; P. G. Lewis, *The Polish party Apparatus...*, s. 369.

⁵ A. Paczkowski, *System nomenklatury...*, s. 117–118.

⁶ Komitet Wojewódzki, komitety: dzielnicowe (3), miejskie (11), miejsko-gminne (7), gminne (36), zakładowe (27); Archiwum Wojewódzkie w Gdańsku (dalej: APG), KW PZPR, sygn. 2384/10728, *Zestawienie zbiorcze projektu etatów pracowników aparatu partyjnego KW PZPR w Gdańsku na rok 1979*, [b.d.], [b.p.].

⁷ Ibidem, sygn. 2384/10750, *Osobowy fundusz płac z dn. 31 I 1980 r.*, k. 16; Tamże, sygn. 2384/10810, *Osobowy fundusz płac z dn. 5 II 1981 r.*, [b.p.].

Przywoływany w „Ocenie pracowników” niski odsetek kobiet w zawodowym aparacie politycznym nie powinien dziwić. Maskulinizacja charakteryzowała PZPR przez cały okres jej istnienia. W dziejach PZPR (dotyczyło to również innych partii komunistycznych rządzących w Europie) żadna kobieta nie spełniała istotnej (kierowniczej) roli w Biurze Politycznym, a kobiety pełniące funkcję I sekretarzy KW były rzadkością⁸.

W dokumentach partii uwzględniano jej skład społeczny stosując kategoryzację wyróżniającą kilka klas społecznych. Z ideologicznego punktu widzenia w partiach komunistycznych najważniejsi (najbardziej wartościowi; pożądanymi) byli robotnicy oraz chłopcy. W prezentowanym dokumencie zwraca uwagę bardzo korzystna dla PZPR struktura pochodzenia społecznego pracowników politycznych. Bardzo wysoki odsetek (76,2%) osób wywodzących się z rodzin robotniczych i chłopskich mógł być powodem do zadowolenia, bowiem przewyższał odsetek szeregowych członków PZPR mających takie pochodzenie⁹. Warto nadmienić, że właśnie z tego powodu w latach siedemdziesiątych w województwie gdańskim wstrzymywano czasowo rekrutację nowych członków PZPR¹⁰.

Należy podkreślić, iż utrzymanie „właściwej” struktury społecznej w partii było poważnym problemem. Zjawisko dymorfizmu społecznego w partii nasiliło się właśnie w latach 70., gdy do PZPR wstępowano masowo (szczególnie w drugiej połowie „dekady Gierka”), traktując to, jako formę inwestycji we własny rozwój. Podłoże ideowe traciło na znaczeniu, robotników i chłopów było w partii coraz mniej, a odwołania do „sojuszu robotniczo – chłopskiego” miały charakter deklaracyjny¹¹. Za tolerowanie m. in. takiego stanu PZPR zapłaciła wysoką cenę w następnej dekadzie.

Powodem do zadowolenia był także ogólny poziom wykształcenia pracowników politycznych KW PZPR w Gdańsku. Z satysfakcją wykazywano, że zatrudniano coraz większą ilość osób z wykształ-

⁸ N. Jarska, *Kobiety w elitach centralnych i lokalnych PPR i PZPR w latach 1944-1956* [w:] *Elity komunistyczne w Polsce*, red. M. Szumiło i M. Żukowski (w przygotowaniu); M. Szumiło, *Kierownictwo Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w latach 1986-1990...*, s. 142; S. Wolle, *op. cit.*, s. 142.

⁹ N. Kołomejczyk, *Polska Zjednoczona Partia Robotnicza 1948-1986*, Warszawa 1988, s. 55; L. Gilejko, *Członkowie PZPR-próba typologii* [w:] *PZPR jako machina władzy*, red. D. Stola i K. Persak, Warszawa 2012, s. 124.

¹⁰ P. Brzeziński, *Na równi pochyłej. Gdyńska PZPR wobec kryzysu społeczno-ekonomicznego w latach siedemdziesiątych* [w:] „Biuletyn IPN” 2010, nr 3, s. 29.

¹¹ E. Wnuk-Lipiński, J. Wasilewski, *Formowanie się elity w Polsce* [w:] *Demokratyczna rekonstrukcja. Z socjologii radykalnej zmiany społecznej*, Warszawa 1996, s. 134; A. Walicki, *Czy PRL była państwem totalitarnym?*, [w:] *Spór o Polskę 1989-1999. Wybór tekstów prasowych*, wstęp, wybór i układ P. Spiewak, Warszawa 2000, s. 116; Cz. Kiszczak, *Po co nam to było? Refleksje uczestników Okrągłego Stołu*, [w:] „Dziś” 1994, nr 4, s. 25.

ceniem wyższym oraz średnim. W 1979 r. już blisko 70% aparatczyków posiadało dyplom ukończenia studiów. W porównaniu do lat 50. i 60. (nie mówiąc już o okresie PPR-owskim) nastąpił niebywały progres. Był to m. in. efekt ogólnej polityki oświatowej PRL (obowiązek edukacji, dostępność szkół dla dzieci robotników i chłopów). W tym obszarze duże znaczenie miała także konsekwentna polityka kadrowa przyjęta przez samą partię. Kładziono nacisk na ułatwianie członkom PZPR uzyskiwania i uzupełniania wykształcenia. Pracownicy etatowi byli kierowani do szkół państwowych oraz do placówek PZPR. To jeden z przykładów wykorzystywania przez PZPR swojej pozycji w państwie. Wypada się zgodzić z Andrzejem Friszke, który zauważył, że: „podnoszenie średniej wykształcenia w aparacie partyjnym było jednym z trwałych zamierzeń jej kierownictwa. Temu służyły m. in. szkoły partyjne, a w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych także kierowanie na studia zaoczne. Pozbywano się z aparatu, szczególnie wyższych szczebli, pracowników o najniższym wykształceniu”. Poziom osiągnięty w Gdańsku pozytywnie wyróżniał się na tle kraju, bowiem - jak ustalili przywoływany historyk - w 1979 r. w skali PRL tylko (?) 56,4% pracowników terenowych aparatu PZPR miało wykształcenie wyższe (1965 r. 22,4%)¹². Lata 70. to okres profesjonalizacji kadr partyjnych. Odbicie tego stanu rzeczy znajdujemy w prezentowanym dokumencie.

Na tym obrazie pojawiła się wszakże rysa. Akcentowano problem niskiego poziomu wykształcenia I sekretarzy Komitetów Gminnych. Była to grupa słabiej wykształcona od osób zatrudnionych w KW. Z treści dokumentu wynika, że planowano zwalnianie tych działaczy, ale na ich miejsce nie było odpowiedniej liczby odpowiednich kandydatów. To opóźniało projektowane zmiany. Działo się tak, ponieważ praca na „partyjnej prowincji” nie była już tak atrakcyjna jak w budynku komitetu wojewódzkiego. Brakowało ludzi mających odpowiednie kwalifikacje do piastowania funkcji I sekretarzy i sekretarzy gminnych. Po prostu członkowie partii nie garnęli się do pracy na terenach wiejskich, słabiej upartyjnionych i dających małą perspektywę awansu w urzędowej hierarchii

¹² A. Friszke, *Próba portretu zbiorowego...*, s. 66–67; Na temat stanu kadr KW PZPR w Gdańsku na przełomie lat 40. i 50. zob. np.: A. Sobociński, *Rozwój organizacyjny Polskiej Partii Robotniczej na terenie województwa gdańskiego w latach 1945–1948*, Gdańsk 1972; M. Żukowski, *Metody i etapy powstania Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Gdańsku od 1945 r. do 1949 r. (działacze, struktury, finanse)* [w:] „Pamięć i Sprawiedliwość” 2012, nr 2, s. 197–228; Idem, *Komitet Wojewódzki PZPR w Gdańsku w pierwszym roku istnienia (grudzień 1948-grudzień 1949). Struktura organizacyjna i działacze* [w:] *Partia komunistyczna w Polsce. Struktury–ludzie–dokumentacja*, red. D. Magier, Lublin-Radzyń Podlaski 2012, s. 139–153.

PZPR. Szukano rozwiązania poprzez nakłanianie do tej pracy absolwentów różnych szkół partyjnych. Natomiast za wystarczające uznawano „nasylenie” pracownikami z wyższym wykształceniem na stanowiskach I sekretarzy Komitetów Zakładowych.

Twórcy dokumentu w punkcie dotyczącym wykształcenia odnieśli się również do szkoleń partyjnych. Okazało się, że w tamtym czasie aż 104 osobowa grupa pracowników nie posiadała żadnego przeszkolenia politycznego. Dotyczyło to nawet kierowników wydziałów. Nie może się dziwić, iż zalecano szybką poprawę tej sytuacji. Położono nacisk na kierowanie tych ludzi do różnego rodzaju ośrodków szkolenia partyjnego PZPR. W końcu był to lokalny (wojewódzki) ośrodek realnej władzy, sprawowanej przez partię odwołującą się do marksizmu. Nie mogło, więc być tak, że etatowi pracownicy nie byli stosownie przeszkoleni. Powodem takiego - mogącego wywoływać zaskoczenie badaczy - stanu rzeczy była m. in. wymiana kadry po objęciu stanowiska I sekretarza KW przez Tadeusza Fiszbacha (17 V 1975 r. – 8 I 1982 r.). Obejmując nową funkcję, były I sekretarz KP w Tczewie sprowadził do Komitetu Wojewódzkiego wielu nowych pracowników spoza „aparatu”. Przyjmując ich wówczas do pracy nie kładziono nacisku na potrzebę posiadania przez nich tego typu szkoleń. Nie był to w drugiej połowie lat 70. warunek *sine qua non* zdobycia etatu w KW PZPR w Gdańsku. Zaległości w tej materii uzupełniano stosunkowo wolno. Tadeusz Fiszbach w rozmowie ze mną podkreślał, że on sam nie miał wówczas wywierać na podwładnych presji na szybkie uzupełnianie tych braków¹³. W tym konkretnym przypadku mamy, więc do czynienia z przejawem stosowania pragmatyki personalnej w polityce kadrowej PZPR. Jednak takiego stanu rzeczy nie można było długo ukrywać, stąd podnoszenie tej kwestii w prezentowanym dokumencie.

Ciekawe są informacje odnoszące się do kwestii posiadania odznaczeń państwowych przez pracowników aparatu politycznego. Okazuje się, że tylko 51 pracowników zatrudnionych w roku 1979 nie posiadało żadnych medali PRL. Oznacza to, że około 80% aparatczyków znad Motławy posiadało odznaczenia nadawane przez władze państwowe. Warto zaznaczyć, że perspektywy poprawy i tak świetnej sytuacji były duże, bowiem w niewielkiej grupie „nieodznaczonych towarzyszy” znajdowali się tylko młodzi i mający krótki staż pracy.

Pracownicy polityczni KW w Gdańsku należeli *in gremio* do osób „nie wykorzystujących bieżąco urlopów wypoczynkowych”. Władze Wydziału Kadr wyrażały niezadowolony z takiego stanu rzeczy.

¹³ Relacja Tadeusza Fiszbacha złożona autorowi w dn. 9 XII 2014 r.

Narzekały na kumulowanie dni urlopowych i próby uzyskiwania od pracodawcy ekwiwalentu za niewykorzystany urlop wypoczynkowy. Zwracano uwagę, że tendencje do takich działań mieli szczególnie pracownicy zatrudnieni w komitetach niższego rzędu. Wydaje się, że było to traktowane przez pracowników jako jedna z legalnych możliwości poprawy własnej sytuacji finansowej. Jednocześnie zwiększała się liczba zatrudnionych i ich rodzin korzystających z ośrodków wczasowych, leczenia sanatoryjnego oraz wczasów leczniczych. Pomimo widocznego zainteresowania takimi formami regeneracji i odpoczynku KW mógł pozwolić sobie na odsprzedanie kilkunastu niewykorzystanych skierowań innym społecznym zakładom pracy.

W podsumowaniu stwierdzano, że „analiza stanu osobowego aktualnie zatrudnionych w aparacie partyjnym wskazuje na prawidłową realizację Wytycznych Biura Politycznego KC z lipca 1973 r. w sprawie roli aparatu partyjnego, zasady jego funkcjonowania i organizacji pracy”. W zdaniu tym pobrzmiewa nuta partyjnego optymizmu. Nie można jednak interpretować tego, jako propagandowego triumfalizmu. Dokument nie był kierowany do mas partyjnych i bezpartyjnych obywateli. Nie stanowił ulotki propagandowej, a prezentowane dane można weryfikować w oparciu o inne źródła z epoki. W mojej ocenie dokument może stanowić ciekawe świadectwo tego jak władze KW PZPR postrzegały własny zawodowy aparat partyjny.

Twórcy dokumentu podzielili go na pięć części: (1) „Stan osobowy pracowników politycznych aparatu partyjnego” (2) „Wykształcenie zawodowe i przeszkolenie polityczne” (a) „wykształcenie zawodowe” (b) „wykształcenie polityczne” (3) „Zwolnieni i nowo przyjęci pracownicy aparatu partyjnego” (4) „Inne uwagi o pracownikach aparatu partyjnego” (a) „odznaczenia państwowe” (b) „urlopy pracowników” (c) „wczasy pracownicze” (d) „opieka lekarska” (5) „Uwagi końcowe i wnioski”. Dzięki przyjętej systematyce dokument uzyskał dużą przejrzystość.

Prezentowany dokument nie był drukowany. Przechowywany jest w Archiwum Państwowym w Gdańsku w zespole Komitetu Wojewódzkiego PZPR. W nawiasach kwadratowych wstawiono uzupełnione fragmenty tekstu. W niektórych miejscach poprawiono oczywiste błędy pisarskie. W aktach nie ma dopisków odręcznych. Dokument liczy dziewięć stron maszynopisu.

*

Ocena pracowników aparatu partyjnego sporządzona na podstawie ankiety statystycznej za okres od 1.01.1978 r. do 30.06.1979 r.

1) Stan osobowy pracowników politycznych aparatu partyjnego

W roku bieżącym dysponujemy 264 etatami pracowników politycznych /bez sekretarzy KW/. Stan zatrudnienia na dzień 30.06.1979 r. wynosił 248 pracowników, czyli w tym czasie 16 stanowisk nie posiadało obsady. Na przestrzeni lipca i sierpnia br. zlikwidowano 7 vacatów. Nadal nie obsadzone są etaty: inspektora w Biurze Egzekutywy, I Sekretarza względnie sekretarza KU w Uniwersytecie Gdańskim, instruktora w KZ PLO, I Sekretarza Kombinatoru Rolnego „Kociewie” w Skarszewach. Pozostałe vacaty to sekretarze pozostający na etatach zakładów pracy /Stocznia Marynarki Wojennej, Stocznia Gdańska, Stocznia Północna i Gdańska Stocznia Remontowa/.

Przekrój socjalny aktualnie zatrudnionych pracowników politycznych przedstawia się następująco:

- 3) wśród 248 pracowników zatrudnione są 44 kobiety /18%/. Najliczniejszą grupę stanowią inspektorzy KW ds. ewidencji. 11 kobiet zatrudnionych jest na funkcjach wybieralnych;
- 4) pochodzenie społeczne – 76,2% pracowników wywodzi się bądź to z rodzin robotniczych /54%/, bądź chłopskich /22,2%/. Wśród pracowników Komitetu Wojewódzkiego odsetek ten jest nieco niższy i wynosi 66%;
- 5) wiek – najliczniejszą grupę stanowią pracownicy w wieku od 25 do 34 lat /90 osób/ i od 35 do 44 lat /104 osoby/. Stan ten w porównaniu do poprzedniego okresu nie uległ większym zmianom. W nieznacznym stopniu wzrosła liczba pracowników w grupie 50 i więcej lat – z 16 do 23 osób;
- 6) staż pracy – najliczniejszą grupę stanowią pracownicy których staż pracy w aparacie partyjnym wynosi do 4 lat /51,6%/. Wśród nich 38,3% to pracownicy o stażu od 1 roku do 4 lat, pozostali – 13,3% posiadają staż krótszy od 1 roku, przy czym większość z nich to instruktorzy Komitetów Miejskich i Dzielnicowych. Jeżeli chodzi o staż pracy w ogóle to w grupie od lat 4 ponad 83% pracuje dłużej niż 6 lat, **co stwarza odpowiednie zabezpieczenie dla właściwej realizacji zadań** [podkreślenie – M.Ż.]. Spośród ogółu pracowników aparatu partyjnego 18,1% zdobyło

uprawnienia emerytalne tzn. przepracowało dłużej niż 10 lat.

2) Wykształcenie zawodowe i przeszkolenie polityczne
a/ wykształcenie zawodowe

Na 248 zatrudnionych 167 posiada wykształcenie wyższe, w tym 9 tytuły doktorskie. Liczba pracowników z wykształceniem wyższym z roku na rok systematycznie rośnie i obecnie, w skali kraju, należymy do województw legitymizujących się najwyższym wskaźnikiem. Dla przykładu – w roku 1975 wykształcenie wyższe posiadało 45% zatrudnionych, w roku 1977 – 55,6%, obecnie 67,3%. Należy zaznaczyć, że w grupie kierowników wydziałów [KW] i z-ców kierowników wydziałów wszyscy posiadają wykształcenie wyższe, takim samym wykształceniem legitymuje się 86% inspektorów i st.[arszych] inspektorów.

Pod względem kierunku wykształcenia rozkład przedstawia się następująco: 45 ekonomistów, 35 nauczycieli, 27 inżynierów przemysłu i budownictwa, 22 prawników i administratorów oraz 11 inżynierów rolnictwa i leśnictwa.

W grupie pracowników nie posiadających wykształcenia wyższego /31,5% ogółu zatrudnionych/ 35 osób kontynuuje naukę, a 9 spośród nich powinno w bieżącym roku ukończyć studia. Najliczniejszą grupę bez wykształcenia wyższego stanowią inspektorzy ds. ewidencji w rejonach. Na 14 pracowników tylko 1 osoba ukończyła studia, a 2 aktualnie studiują. W grupie tej znajdują się również osoby, które nie posiadają udokumentowanego wykształcenia średniego. Z uwagi na wiek i sytuację rodzinną większość inspektorów nie ma żadnych możliwości podniesienia poziomu wykształcenia. Ponadto nie ma również pełnego uzasadnienia, aby za wszelką cenę dobierać do tej grupy pracowników z wyższym wykształceniem.

Drugą, stosunkowo liczną grupę, bez wykształcenia wyższego stanowią I Sekretarze KG. Na ogólną liczbę 36 osób tylko 16 ukończyło studia [44,4% - M.Ż.]. W ostatnim roku w grupie tej zwiększyła się ilość zatrudnionych z wyższym wykształceniem o 6 osób, a ponadto 7 osób z tej grupy aktualnie studiuje. Mimo określonych trudności czynione będą dalsze starania w celu podniesienia poziomu wykształcenia wśród I Sekretarzy KG.

Znacznie lepiej przedstawia się sytuacja w grupie I Sekretarzy i Sekretarzy KZ. Na 37 aktualnie zatrudnionych 25 posiada wykształcenie wyższe, a 4 osoby kontynuują studia.

Według rozeznania Wydziału Kadr w grupie pracowników ze średnim wykształceniem około 25 osób nie ma szans na podjęcie i ukończenie studiów wyższych przede wszystkim z uwagi na wiek i stan zdrowia. W nadchodzącym roku akademickim z grupy ze

średnim wykształceniem 5 osób zostanie skierowanych na studia stacjonarne i zaoczne.

b/ wykształcenie polityczne

Na ogólną liczbę 248 zatrudnionych 104 osoby nie posiadają żadnego przeszkolenia politycznego, co stanowi ponad 50%. W grupie tej znajduje się: 7 kierowników wydziałów KW, 5 z-ców, 19 inspektorów i st[arszych] inspektorów KW, 16 instruktorów KM i KD oraz 19 sekretarzy KZ. Należy podkreślić, że 57 pracowników z tej grupy ukończyło WUML jednakże w świetle wytycznych Wydziału Organizacyjnego KC pracownikom tym nie zalicza się przeszkolenia politycznego. Istnieje zatem potrzeba zwiększenia liczby pracowników KW i KZ kierowanych do MSP oraz do Ośrodka Kursów Partyjnych przy KC. Ponadto, zgodnie z postanowieniami Sekretariatu KW, zintensyfikowana zostanie działalność szkoleniowa prowadzona przez WOKI, począwszy od nowego roku szkoleniowego.

3) Zwolnieni i nowo przyjęci pracownicy aparatu partyjnego

W okresie od 1 stycznia 1978 r. do 30 czerwca br. zwolniono z aparatu partyjnego 32 pracowników w tym z KW 11, z instancji pierwszego stopnia 19 i KZ 2 osoby. Prawie 70% zwolnionych pracowników odeszło w drodze awansu na funkcje kierownicze, 4 osoby na stanowiska poprzednie lub równorzędne oraz 6 osób uznanych zostało za nieprzydatnych do dalszej pracy. Spośród zwolnionych najliczniejszą grupę /ponad 50%/ skierowano do przemysłu i budownictwa oraz administracji państwowej. Zwolnieni pracownicy w 75% legitymizowali się wyższym wykształceniem. W omawianym okresie przyjęto do pracy ogółem 50 pracowników[#] w tym 12 do KW, 35 do instancji pierwszego stopnia i 3 do KZ. Nowo przyjęci pracownicy są w 70% pochodzenia robotniczego i chłopskiego. Pod względem wieku najliczniejszą grupę /32 osoby/ stanowią pracownicy w przedziale od 25 do 34 lat. W zdecydowanej większości 74% - legitymizują się wykształceniem wyższym. Najwięcej /po 8 osób w grupie/ to inżynierowie przemysłu i budownictwa, ekonomiści i nauczyciele.

Spośród 13 osób nie posiadających wyższego wykształcenia 9 kontynuuje studia. Nowo przyjęci pracownicy rekrutują się przede wszystkim z instancji terenowych /głównie Trójmiasta/ oraz spośród absolwentów szkół partyjnych i z organizacji młodzieżowych.

Jeśli przy doborze pracowników KW nie ma większych trudności to wymiana pracowników w instancjach terenowych, głównie w gminach oddalonych od większych ośrodków miejskich, nastęrcza

[#] „Różnica między zwolnionymi, a przyjętymi wynika stąd, iż osoby które odeszły na rentę lub emeryturę oraz do szkół partyjnych nie są zaliczane do zwolnionych. Ponadto w roku bieżącym otrzymaliśmy dodatkowo 14 etatów dla potrzeb instancji terenowych i KZ” [uwaga Wyd. Kadr KW PZPR].

wiele kłopotów. Dla przykładu: jest kilka gmin, w których widzimy potrzebę zmian na stanowiskach I Sekretarzy KG, ale zarówno dobór nowych lepszych kandydatów jak i zagospodarowanie osób dotychczas pracujących [na tym stanowisku] stwarza wiele trudności. Aktualnie weryfikujemy i kompletujemy rezerwę kadry dla potrzeb aparatu partyjnego. Sądzymy, że uda się w oparciu o zgłoszone propozycje przeprowadzić część niezbędnych zmian w niektórych instancjach pierwszego stopnia. Zasadniczą rezerwę dla potrzeb aparatu partyjnego [politycznego] stanowią absolwenci MSP, a na stanowisku I Sekretarzy KG – drudzy sekretarze z gmin posiadających powyżej 400 członków i kandydatów partii.

4) Inne uwagi o pracownikach aparatu partyjnego

a/ odznaczenia państwowe

Po otrzymaniu limitu odznaczeń na 35 – lecie PRL wyraźnie poprawił się stan posiadanych odznaczeń przez pracowników politycznych aparatu partyjnego. Aktualnie /łącznie z sekretarzami KW/:

2 pracowników posiada Sztandar Pracy II Klasy

5 pracowników posiada Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski

6 pracowników posiada Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski

48 pracowników posiada Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski

36 pracowników posiada Złoty Krzyż Zasługi

75 pracowników posiada Srebrny Krzyż Zasługi

35 pracowników posiada Brązowy Krzyż Zasługi

51 pracowników nie posiada żadnych odznaczeń państwowych. W grupie tej jest 12 pracowników KW, 33 z instancji pierwszego stopnia oraz 6 z Komitetów Zakładowych. Zdecydowaną większość w tej grupie stanowią osoby młode, krótko pracujące w aparacie partyjnym i nie posiadające dłuższego stażu w pracy zawodowej przed zatrudnieniem w aparacie partyjnym. Nie wszyscy jednak, którzy spełniają określone wymagania zostali już odznaczeni. Jest pewna grupa towarzyszy, która mogłaby otrzymać wyższe odznaczenia jeśli mielibyśmy odpowiedni limit.

b/ urlopy pracowników

Poważny odsetek pracowników nie wykorzystuje bieżąco urlopów wypoczynkowych. Wprawdzie w ostatnim roku zmniejszyły się zaległości urlopowe wśród pracowników KW, ale nadal na koniec stycznia br. 24 pracowników posiadało zaległy urlop od 11 do 20 dni, a 50 pracowników od 1 do 10 dni.

Znacznie gorzej sytuacja ta przedstawiała się w odniesieniu do pracowników instancji terenowych. U 10 pracowników zaległości urlopowe przekraczały 26 dni, u 37 od 11 do 26 dni, a u 36 od 1 do 10 dni. W sumie więc 103 pracowników posiadało zaległości w wykorzystaniu urlopów. Kumulowanie urlopów z kilku lat szczególnie przy zwolnieniach z aparatu, powoduje konieczność wypłacania ekwiwalentu, co nie jest w pełni zgodne z obowiązującymi nas przepisami. Istnieje zatem konieczność, aby sporządzany przez Wydział Kadr plan urlopów, oparty o wnioski pracowników skonsultowane w wydziałach i instancjach terenowych, były bardziej niż dotychczas przestrzegany, a odstępstwa od planu ograniczały się do przypadków szczególnie uzasadnionych.

c/ wczasy pracownicze

Z każdym rokiem zwiększa się liczba pracowników korzystających z ośrodków wczasowych i innych form zorganizowanego wypoczynku. W 1978 r. 84 pracowników i 134 członków ich rodzin uzyskało skierowania na wczasy z puli będącej w dyspozycji KW. Z leczenia sanatoryjnego i wczasów leczniczych korzystało 11 pracowników i 5 członków rodzin. Ponadto 66 pracowników i 121 członków rodzin otrzymało dopłatę na wczasy turystyczne w łącznej wysokości ponad 208 tys. zł. Poza miesiącami letnimi /lipiec, sierpień/ istnieje możliwość pełnego zaspokojenia zgłoszonych potrzeb na skierowania do ośrodków wczasowych. Z braku chętnych w każdym roku Wydział Ogólny KW odsprzedaje kilkanaście skierowań innym zakładom i instytucjom. Przy analizie wykorzystanych skierowań na wczasy zauważyć można, iż przeciętnie w roku z wczasów korzysta co drugi pracownik KW i co piąty pracownik instancji terenowych.

d/ opieka lekarska

Dzięki systematycznemu dopływowi do pracy w aparacie partyjnym ludzi młodych oraz z uwagi na fakt, iż przy przyjmowaniu do pracy prowadzimy dosyć szczegółowe badania lekarskie, zdrowotność pracowników KW i instancji terenowych ulega systematycznej poprawie. Jak wynika z informacji Polikliniki MSW na koniec ubiegłego roku 14,3% kadry kierowniczej KW /sekretarze, kierownicy wydziałów/ i 4,4% pozostałych pracowników politycznych KW i instancji terenowych znajdowało się w trakcie leczenia.

5) Uwagi końcowe i wnioski

Analiza stanu osobowego aktualnie zatrudnionych w aparacie partyjnym wskazuje na prawidłową realizację Wytycznych Biura Politycznego KC z lipca 1973 r. w sprawie roli aparatu partyjnego, zasady jego funkcjonowania i organizacji pracy. Na przestrzeni

badanego okresu wzrósł poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych. Przybyła znaczna ilość osób młodych z odpowiednim doświadczeniem w działalności społeczno – politycznej, dobrze wywiązująca się z obowiązków, z perspektywą pracy i awansu w aparacie partyjnym. Osoby skierowane do pracy w administracji państwowej i gospodarczej, zwłaszcza na stanowiska kierownicze, przyczyniają się do sprawniejszego funkcjonowania zakładów i jednostek, w których aktualnie pracują. W celu dalszego doskonalenia pracy aparatu partyjnego należy:

- kontynuować działania związane z tworzeniem rezerwy kadrowej dla potrzeby aparatu partyjnego. Wysiłki podejmowane w tym zakresie winny mieć charakter ciągły i w efekcie sprzyjać dokonywaniu niezbędnej wymiany pracowników w instancjach terenowych,*
- kontynuować i doskonalić zasadę powoływania do pracy w KW wyróżniających się towarzyszy z instancji terenowych, posiadających odpowiednie wykształcenie i doświadczenie w działalności partyjnej,*
- upowszechnić sporadycznie dotychczas stosowaną zasadę kilkudniowych praktyk w KW nowo powołanych sekretarzy instancji terenowych. Program praktyk winien umożliwić zapoznanie się z organizacją pracy KW oraz zakresem działania poszczególnych wydziałów,*
- zabezpieczyć pełną realizację programu zatwierdzonego przez Sekretariat KW w styczniu br. w sprawie dalszego doskonalenia poziomu społ.[eczno] politycznego pracowników aparatu partyjnego. Celowi temu winny także służyć informacje wewnętrzpartyjne oraz systematyczne kontakty pracowników z instancjami terenowymi i organizacjami partyjnymi w dużych zakładach pracy,*
- przy naborze do wyższych szkół partyjnych oraz na studia zaoczne do WSNS i innych uczelni w pierwszej kolejności uwzględnić towarzyszy z instancji terenowych i Komitetów Zakładowych. Zwrócić także większą uwagę na dyscyplinę nauki osób studiujących w systemie zaocznym,*
- systematycznie ograniczać zjawisko narastania urlopów zaległych poprzez pełniejszą kontrolę planu urlopów.*

*Wydział Kadr KW PZPR w Gdańsku
[brak pieczęci i podpisu]
Gdańsk, sierpień 1979 r.*

Źródło: APG, KW PZPR, sygn. 2384/21857, Ocena pracowników aparatu partyjnego sporządzona na podstawie ankiety statystycznej za okres od 1.01.1978 r. do 30.06.1979 r. [sierpień 1979 r.], k. 38–47.

*

Marcin Żukowski – historyk, absolwent Uniwersytetu Gdańskiego. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się na mechanizmach funkcjonowania Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej ze szczególnym uwzględnieniem finansów partii, jej oddziaływania na życie gospodarcze i społeczne PRL. Autor tekstów naukowych (w tym w językach obcych), które odnajdzie czytelnik m.in. w „Zapiskach Historycznych”, „Dziejach Najnowszych”, „Pamięci i Sprawiedliwości”, „Wschodnim Roczniku Humanistycznym” czy też „Всеобщая история” (Moskwa). Członek zespołu badawczego IPN realizującego projekt „Struktury i działalność PZPR” pod kierunkiem prof. Jerzego Eislera.